

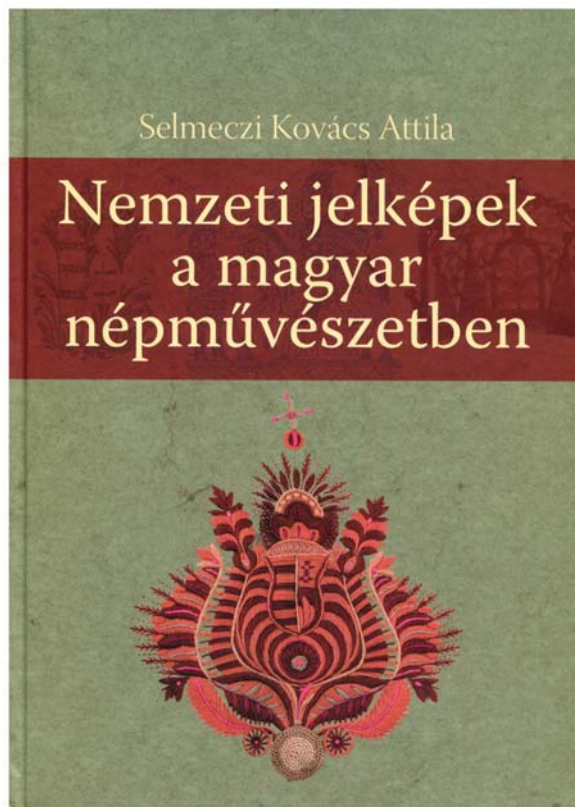
Selmeczi Kovács Attila: Nemzeti jelképek a magyar népművészetben

■ A Néprajzi Múzeum tárgykollekcióinak tudományos feldolgozása és a Cser Kiadó kiváló könyvkiadói munkája találkozott abban a kiadványsorozatban, melynek köszönhetően immár a negyedik ismeretterjesztő színes album jelent meg, ezúttal a nemzeti jelképeink gazdag tárházát és sokféleségét tárva az olvasó elé. A múzeum és a kiadó közös vállalkozásának első kötete 2009-ben az elfeledett magyar mesterségeket mutatta be, 2011-ben a régi magyar mintakincset, majd 2012-ben a monarchiabeli népviseletes képeslapokat feltáró impozáns kiadvány született, ezeket követi a most ismertetett munka.

A történeti országcímer 1990-es visszaállítását megelőzően éles társadalmi és tudományos vita folyt arról, hogy a koronás vagy a Kossuth-címer legyen-e a jelképe az államnak. A kutatás a néprajzi tárgyak területén is elkezdődött, és Selmeczi Kovács Attilának köszönhetően a részletesen feltárt tárgyi anyag olyan lehetőséget nyújtott, amellyel a Néprajzi Múzeum élni is tudott. *Magyarország címere a néphagyományban* címmel 1989 nyarán kiállítást rendeztek, amely a nagy érdeklődésre való tekintettel külföldi vándorkiállítássá szerveződött, és 1990 és 1993 között Bécsben, Prágában és Pozsonyban is bemutatkozott. A kiállítás anyaga látványos, színes kiadványban jelent meg később, a Néprajzi Múzeum *Magyar Népművészet* című sorozatában, 2001-ben. Ennek folytatását és kiteljesedését képviseli a mostani gazdag kiadvány; megjelenésének háttérében többéves múzeumi tapasztalat, kiváló tárgyismeret, kiterjedt kutatás, tudományos igényű feldolgozás és pontosság húzódik meg.

Milyen folyamatok alakították a 19. századi népi kultúra tárgyi világának esztétikai megjelenését, mióta használjuk nemzeti jelképeinket és hogyan váltak népi kultúránk védjegyévé, miként alakultak díszítőnyekké az ünnepi viseleteken, a különleges szerelmi ajándékokon, a dísz tárgyakon és a mindennapi használati tárgyakon. Ezeket a jelenségeket mutatja be

Selmeczi Kovács Attila *Nemzeti jelképek a magyar népművészetben* című képes albuma. A nyolc fejezet közel háromszáz műtárgy színes felvételén keresztül szemlélteti a legjellemzőbb nemzeti jelképeinket: az országcímet, a Magyar Szent Koronát, a nemzetiszínt és a zászlót, a Magyarok Nagyasszonyát, a hazafias feliratokat, a nemzeti hősokeket, a huszárt és a betyárt. Az egyes fejezeteket felvezető tanulmányokat további kis színes, érdekes történetek, képek teszik még izgalmassá. Így olvashatunk a koronás bírói botokról, címeres cipőtalpakról, a hazafias feliratú debreceni

Hodó József: Tükrös, barokk országcímerrel / József Hodó: Mirror with the Baroque coat of arms of Hungary
Drávaiványi, 19. század második fele (Néprajzi Múzeum, Budapest) / Drávaiványi, second half of 19th century (Museum of Ethnography, Budapest)

legénykötényekről, de más művelődéstörténeti adatokban is csemegézhetünk, így például a huszárok szivarozási divatjával, vagy a betyárokat övező hőstörténetekkel kapcsolatban. Népi alkotások, iparosok mestermunkái és egyedi művészi megnyilvánulások mutatják be, hogy a szabadságharc leverése után, a 19. század végén a népi kultúra felfedezésének hatására hogyan bontakozott ki egy újabb paraszti díszítőstílus, melynek szerves részévé vált a nemzeti identitás kifejezése díszítőművek és motívumok eszközkészletével. A korszakban a népművészeti tárgyak gyűjtését hazafisággal indokolták, a polgári társadalom igényelte a nemzeti termékeket. A legkülönbébb tárgyra: a cifraszűrre, a férficsizmára, a női atlaszicipőre, a dísztörülközőre, a kosztözcacsóra, a széktamlára is rákerült az országcímer, a magyar korona és a hazafias feliratok.

A 304 oldal tartalmazó album *Bevezetésében* képet kapunk a romantika korszakára jellemző nemzeti kultúra felfedezésének és megteremtésének folyamatáról, ennek Európa-szerte lezajló jelenségéről, és arról, hogy miként befolyásolták a népi kultúra tárgyainak újabb stílusú díszítéseit a hazai háziipari és nemzet-

közi kézművesipari tárlatokra küldött reprezentatív kiállítási anyagok. Ezt követően, az első fejezetben a magyar címer ábrázolása kerül kibontásra, illusztrálva a folyamatot, ahogyan a Habsburg-hatalommal való szembenállás kifejezésének eszköze, a magyar címer állandó díszítőművészetbe. Ez legjobban a szücs- és szűrmunkák esetében ragadható meg, hiszen a cifraszűrök és bőrmellesek, kozsókok elengedhetetlen és legfontosabb díszítőeleme lett a címeres szűrrózsává alakult országcímer. A felsorolt fejezetekben a további jelképek választékos bemutatása kerül sorra, fontos utalásokkal a minták előképeire, az egyes elemek átalakulására vonatkozóan. Ezek az izgalmas fejtegetések végigvonulnak az egyes jelképek háttérében, természetesen az adatok hiányában nem minden esetben lehet kideríteni az előzményeket. A nemzeti szimbólumok, a hazafias ábrázolások és feliratok más-más folyamat eredményeképpen kerültek a paraszti, iparos-, kismemesi és polgári kultúrában használatos tárgyra. A 16. századi nürnbergi mézeskaláscsműhelyek mintáihoz visszavezethető mézeskaláscsdúcok 18. századi formáin már keveredik a birodalmi címerforma és a magyar címer, de a kiegyezés után, a kétfejű sast teljesen kiszorítja a magyar címer. Az iparosok mintakészletébe a díszes ünnepi céltárgyak címerállatos, koronás díszítőművei a díszített céhlevelek, a nyugat-európai és hazai mintalapok, mintakönyvek követése során kerültek be, amit a mesterinasoknak kötelezővé tett rajzoktatás is befolyásolt 1783-tól. A városból érkezett vallási és világi ponyvák, széphistóriák, a népszerű kalendáriumok illusztrált lapjai és a sokszorosított grafikák az előképei a pásztorok által faragott, karcolt, spanyolviasz berakással díszített tükrösöknek, sótartóknak. Ha a kötetben szereplő díszített tárgyakat a készítőik szempontjából elemezzük, kiderül, hogy a legjobban kidolgozott és legfinomabban megmunkált tárgyak a céhes iparosmesterek keze alól kerültek ki, köztük a céhes *remek*ként készült tárgyakkal. Ezek a tárgyakon is számtalan stilizált változatban szerepelnek a nemzeti jelképeink. A művészkedő magyar pásztorok használati tárgyai, munkaeszközei, szerelmi vagy ajándéktárgyai újabb csoportot képeznek a nemzeti szimbólumok megfogalmazásának területén. A 19. és 20.

század fordulóján tevékenykedő fafaragó pásztorok (Kapoli Antal, Bagol András, Hodó József) egyéni címerkompozíciókat hoztak létre. Az erőteljes, önálló stílust kialakító, név szerint ismert alkotók dísz- és ajándéktárgyai egyéni módon alkalmazták az átvett díszítményeket, melyeket a környezetükből vett minták szerint alakítottak tovább; a címerállatok között kutyára, bárányra hasonlító oroszánokkal, unikornisokkal és szárnyasokra hasonlító baglyokkal, galambokkal is találkozunk. A Rákóczi-, Kossuth- és Petőfi-ábrázolások szintén azt mutatják, hogy a nyomdaipar a vizuális kultúra szerves része volt, az előképeket a lapillusztrációk, a lakáskultúrában használt, nemzeti hősoket ábrázoló litografált portrék adták, melyek tovább formálódtak a kézművesek és faragó pásztorok kezén.

Az albumban szereplő tárgyak és azok díszítményei kiválóan világítanak rá, hogy a 19. század közepétől a magyar népi díszítőművészetbe beépülő nemzeti szimbólumok egyes elemei más díszítőelemekhez hasonlóan variálódtak, alakultak, stilizálódtak, igazodtak a közösségi ízlérendszerhez. A dísz- és emléktárgyak formáin és a rajtuk található díszítmények kompozí-

cióin tetten érhető a század eleje biedermeier stílusának hatása és ízlésvilága is. A tárgyakon szereplő nemzeti jelképek a maguk nyelvén a készítőik társadalmi, képzsébeli és felfogásbeli különbségeiről is tanúskodnak, a nemzeti öntudat kifejezésének bizonyítékai.

A kötet képes anyagát a Néprajzi Múzeum válogatott tárgyai adják, esetenként kiegészítve más múzeumok anyagával. A kiadvány elsősorban ismeretterjesztő céllal készült, lábjegyzetektől és hivatkozásoktól mentesítve az olvasót. Ugyanakkor a szövegekben finoman elrejtve megtalálhatóak az apró információk, melyeket nagyon precíz módon egészít ki a kötet végén található, fejezetek szerint összeállított irodalomjegyzék. A tárgyak pontos leírását segíti a képjegyzék a részletes adatokkal, a múzeumba kerülés és a gyűjtés körülményeire vonatkozóan, így a kutatók és a széles körű nagyközönség is élvezettel elmélyülhet benne.

TASNÁDI ZSUZSANNA
muzeológus

(*Cser Kiadó–Néprajzi Múzeum, Budapest, 2014, 304 p.*)

Az illusztrációt a könyvből választottuk.

Hírek

■ **Itt és most** címmel megnyílt a képzőművészeti Nemzeti Szalon a Múcsarnokban (Budapest, Hősök tere). A tárlat 207 alkotó munkáit bemutatta az elmúlt tíz esztendő magyar képzőművészetének áttekintésére vállalkozik. (2015. április 25–július 19.) A 2014-ben bemutatott építészeti Nemzeti Szalon több mint húszezer látogatót vonzott.

■ **Az év múzeuma és kiállítása.** – A Múzeumok Majálisán, 2015. május 16-án a Magyar Nemzeti Múzeumban hirdették ki a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület által odaítélt elismerő címeiket. Az év múzeuma az óbudai Magyar Kereskedelmi és

Vendéglátóipari Múzeum lett, a kis múzeumok kategóriájában a berettyóújfalui Bihari Múzeum a győztes, az Év Kiállítása címet pedig a miskolci Herman Ottó Múzeum *Elit alakulat* című honfoglalás kori tárlata nyerte el.

■ **Gyulai Natália** divattervező munkáiból látható kiállítás a Palmetta Design és Textilművészeti Galériában (Budapest XI., Bartók Béla út 30.) 2015. május 13. és június 27. között.

■ **Kereszt-pontok** – Válogatás 30 év szövött anyagaiból címmel Kányási Holb Margit munkáit mutatják be a Hagyományok Há-

za rendezésében a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumban (Budapest I., Fő u. 6.) 2015. május 13. és július 11. között.

■ **Pelso 2015** – X. Országos Kerámia és Gobelinné Biennále. – Az idén *Pannonia istenei* címmel hirdette meg a pályázatát a keszthelyi Balatoni Múzeum. A Pannonia provincia hitvilága, a korai kereszténység ihlette műveket 2015. július 4. és szeptember 13. között mutatják be a közönségnek. (Keszthely, Múzeum u. 2.)

■ **Spinner Rebel.** – Budapesten, az Aranytíz Kultúrházban ünnepélyes keretek között mutatták be az első magyar fejlesztésű ak-